

ELS CONCEPTES *SÍL·LABA*, *VOCAL* I *CONSONANT* EN ELS DICCIONARIS DGLC, DCVB, GDLC I DIEC*

Abelard Saragossà
Universitat de València

---

1. OBJECTE D'ESTUDI. JUSTIFICACIÓ DE LA INVESTIGACIÓ

Quan definixen els conceptes *vocal*, *consonant* i *síl·laba*, les propostes dels diccionaris tradicionals varien en aspectes bàsics. Així, les definicions poden ser articulatòries o auditives. Les articulatòries comporten que la definició de les vocals també és aplicable a una part de les consonants i, correlativament, la definició de les consonants no és aplicable a totes les consonants.

En el cas de la *síl·laba*, també hi han dos concepcions. En una, cal definir conjuntament la *vocal*, les *consonants* i la *síl·laba* perquè hi ha un contrast perceptiu entre la *vocal* i la *consonant* dins de la seua *síl·laba*, de tal manera que els conceptes *vocal* i *consonant* no són absoluts, sinó relatius a la *síl·laba* en què es troben. En la segona concepció, els conceptes *vocal* i *consonant* apareixen en la definició de la *síl·laba*, però sense definir-los, cosa que comporta que la *vocal* i la *consonant* serien, en la teoria, nocions prèvies a la *síl·laba*.

Hi ha una correlació entre les quatre concepcions dites: el fet de definir conjuntament els tres conceptes fonètics va unit a la concepció perceptiva de la *vocal* i les *consonants*. En canvi, els autors que entenen les vocals i les consonants d'una manera articulatòria separen la definició de la *síl·laba*, per a la qual fan una proposta intuïtiva (com a «colp de veu»). Per contra, la concepció perceptiva de la *síl·laba* intenta justificar eixa intuïció.

La primera finalitat de l'article és mostrar que, tal com es definixen, hi han limitacions i anomalies en les definicions, siga perquè no delimiten les vocals i les consonants, siga perquè no són comprensibles o siga perquè mesclen les concepcions dites (§2). He triat dos diccionaris tradicionals que representen cada una de les maneres d'actuar, el DGLC (1932) i el DCVB (1926-1962).

---

* Aquest article és una continuació de Saragossà (2009), on estudie les nocions *fonètica*, *fonologia*, *entonació* (o *prosòdia*), *fonema* i *al·lòfon*. Per una altra banda, la concepció de les nocions tractades és una reproducció de les caracteritzacions que he exposat en Saragossà (2003: §1.6.3 i §5.1).

En segon lloc, també intentaré mostrar que les propostes dels diccionaris més recents no han millorat les limitacions dels diccionaris tradicionals, ans al contrari (§3). He seleccionat un diccionari vinculat a les teories de la segona mitat del segle XX (GDLC 1998) i u que està lligat a les més recents (DIEC, 1995, 2007). Les definicions del DIEC (2007) deuen estar tretes de la *Gramàtica del català contemporani* (GCC, 2002), cosa que fa recomanable incorporar eixa gramàtica.

El tercer objectiu de l'article és demostrar que, conjuminant els factors teòrics dels diccionaris tradicionals, ix una alternativa amb unes definicions més precises i alhora més comprensibles. A tal fi, primer arreplegaré i ordenaré les propietats positives trobades (§4) i, tot seguit, les completaré, cosa que desembocarà en l'alternativa (§5), condensada en definicions per als diccionaris (§6).

Com que els conceptes tractats són bàsics, convindria que la investigació tinguera una base bibliogràfica més ampla, amb inclusió de diccionaris d'unes altres llengües. Però la limitació de l'espai i la necessitat d'analitzar definicions concretes han aconsellat reduir l'article a les obres dites. De fet, en el treball que tenia fet també estudiava les nocions *semivocal*, *semiconsonant*, *hiat* i *diftong*, que he hagut de deixar fora perquè l'extensió superava el límit de la revista.

2. CONCEPCIONS TRADICIONALS (DGLC i DCVB): ENTRE L'ARTICULACIÓ I L'AUDICIÓ

El DCVB dóna a entendre que la síl·laba és una construcció fonològica sintagmàtica en què els components (una vocal i consonants) tenen un grau de perceptibilitat diferent, de manera que definix conjuntament els tres conceptes, com comprovarem en 4. En canvi, el DGLC definix la síl·laba (3) esmentant la vocal i les consonants, però sense definir-les. Com que en la caracterització d'un concepte lingüístic no pot aparéixer un concepte lingüístic que no hàgem definit prèviament, l'actuació del DGLC implica que la vocal i la consonant serien nocions més bàsiques que la síl·laba (definibles sense esmentar la síl·laba). Per tant, cal començar l'anàlisi per *vocal* i *consonant*:

1. vocal *adj.* [...] *||f.* Cadascun dels sons d'una llengua que consisteixen en el so produït a la laringe per la vibració de les cordes vocals el qual adquireix un timbre determinat segons la posició que adopten els òrgans buccals mòbils sense que l'acompanyi cap soroll produït a la boca (com ocorre en les consonants fòniques). (DGLC)

2. consonant *adj.* [...] || *f.* Fonema que consisteix en un soroll produït a la boca (o a la gola) per una oclusió o fort estrenyiment del canal bucal, tot sol o acompanyat de la veu produïda en la laringe. (DGLC)

Per a Fabra (i per a la tradició), les vocals són «sons» (1), mentre que les consonants són «sorolls», nocions que 1 i 2 caracteritzen. El «soroll» és el resultat d'una «oclusió» (consonants *p, t, c*) o d'un «fort estrenyiment» (consonants fricatives i africades, *s, f...*); el soroll pot anar «acompanyat» de la vibració de les cordes vocals o «veu» (2; en els exemples posats, *b, d, g, z* i *v*). En tots els altres fonemes (les vocals, les consonants nasals i les líquides –laterals i vibrants), no hi hauria cap «soroll», sinó només un «so», que estaria format per la vibració de les cordes vocals i pel «timbre» (1), que resulta de «la posició que adopten els òrgans bucals mòbils».

El panorama descrit (*vocal*: so; *consonant*: soroll) comporta que els fonemes nasals i els líquids (*m, n...*, *l...*) no són consonants perquè no fan cap «soroll», sinó que són vocals, ja que són un «so». A pesar d'eixe resultat negatiu, en l'alternativa (§5) argumentaré que la concepció articulatòria és útil per a comprendre quina és la naturalesa de les vocals i de les consonants.

Analitzem ara la definició que el diccionari de Fabra fa de la síl·laba:

3. síl·laba *f.* 1. Fonema o grup de fonemes que es pronuncien amb un sol impuls de la veu (una implosió, precedida o no d'una explosió), formada en català per una vocal o diftong que pot anar precedit d'una o de dues consonants explosives i seguit d'una, de dues o de tres consonants explosives. (DGLC)

És coherent recórrer als fonemes (3), ja que la síl·laba ha d'explicar quines són les primeres condicions per a poder combinar dos fonemes. Com que la síl·laba no és un concepte de la fonologia paradigmàtica, convé dir-ho (una possibilitat: «**síl·laba** *f.* 1. Construcció bàsica de la fonologia sintagmàtica»). La segona propietat («fonema o grup de fonemes») és inherent, ja que una síl·laba pot estar formada per un fonema (la primera de *o-ca*). Implícitament, en 3 apareixen les propietats que, en la síl·laba, la vocal és única i necessària, mentre que les consonants són opcionals, i és factible que n'hi haja una (*pa*) o més (*glop*). En canvi, no és positiu usar el concepte *diftong* ni la dualitat *consonants explosives i implosives*. L'objectiu que hem de satisfer és caracteritzar el concepte *síl·laba* usant només els conceptes indispensables.

En la definició que analitzem, la darrera propietat de la síl·laba és pronunciar-se «amb un sol impuls de la veu». Com que els lectors no entenen eixa expressió, l'autor l'explica amb una informació entre parèntesis: un «impuls de la veu» seria «una implosió, precedida o no d'una explosió». Tenint

en compte que les consonants són opcionals, la part que tant pot aparéixer com no (l'explosió) serà una propietat de les consonants, mentres que la «implosió» serà una característica de la vocal de cada síl·laba. Ara bé, la implosió no és una característica de les vocals, sinó de les consonants oclusives en final de síl·laba (*sap, fet, sóc*), en les quals interrompem l'eixida de l'aire sense que hi haja pràcticament explosió). Això comporta que, en la caracterització de l'expressió «impuls de veu», no hi ha cap propietat positiva. En realitat, eixa expressió (o *colp de veu*) deu estar dita pensant en aquelles síl·labes que pronunciem entre interrupcions del flux fònic. Així, quan diem la paraula *tocata* hi han tres «colps de veu» (*to-ca-ta*); o, en *dot-tze*, n'hi han dos. Però el fet és que la interrupció fònica només es produïx quan una síl·laba interna comença per un fonema oclusiu (*ca, ta*) o africacat (el segon de *dotze*). En canvi, si una síl·laba interna comença per una consonant fricativa, nasal o lateral no fem cap interrupció en l'emissió fònica i, per tant, en la pronúncia de les paraules *ací, ona, ala* o *ara* hi han dos síl·labes però un sol «colp o impuls».

Resumim l'anàlisi de Fabra. Si definim la síl·laba recurrent al «colp de veu» (cosa molt habitual), hem d'explicar eixa propietat. En el cas que es referís a una interrupció de l'emissió fònica, no és adequada, ja que només és aplicable a una part de les síl·labes. Per una altra banda, la definició de les vocals només ha de ser aplicable als fonemes que intuïm que són vocals.

Les propostes del DCVB són molt diferents. La definició de la síl·laba també caracteritza les vocals i les consonants perquè eixes tres nocions serien interdependents. Un fonema no seria en ell mateix vocal o consonant, sinó que, en una síl·laba, la vocal és el fonema més perceptible. Notem que, en eixa concepció, el tret definitori de les vocals i les consonants no és articuladori (com en Fabra), sinó auditiu:

4. síl·laba f. 1. Fonema o aplec de fonemes que conté un nucli de perceptibilitat relativament alta acompanyat d'una suspensió o forta depressió de perceptibilitat, de manera que el dit fonema o grup de fonemes sembla pronunciat amb una sola emissió de veu. (DCVB)

En les síl·labes, hi ha un fonema o més d'u. Si n'hi han dos o més, la vocal o «nucli» és el més perceptible, mentres que les consonants són aquells fonemes d'una síl·laba que, en relació amb el nucli, són més poc perceptibles. Eixa concepció prové de Moll (1937) i de Sanchis (1950):

5. *Síl·laba* és un so o aplec de sons que conté un nucli de perceptibilitat relativament alta acompanyat de suspensió o forta depressió de perceptibilitat. Els sons del llenguatge no són tots igualment perceptibles: unes consonants

sonen més fort que les altres, i les vocals sonen molt més fort que les consonants. Per això, una paraula que consti d'algunes vocals i consonants se presenta a l'orella com una sèrie d'augment de força alternats amb disminucions de força en la pronúncia: els augments corresponen a les vocals; les disminucions, a les consonants. Així, una paraula resulta acústicament dividida en tantes parts com vocals conté; i cada una d'aquestes parts, formada per una vocal sola o per una vocal i els sons consonants o semivocals que l'acompanyin, és una síl·laba. (Moll 1937: §14)

6. El grup fonètic elemental és la síl·laba, so o aplec de sons que constitueixen un nucli que té com a centre una vocal, i els extrems de la qual estan determinats per dos canvis bruscos i successius de la perceptibilitat. (Sanchis, 1950: §39)

El DCVB aprofita la dualitat perceptiva descrita per a *justificar* la concepció intuïtiva del «colp de veu»: si quan parlem hi ha una successió de fonemes més perceptibles acompanyats de fonemes no tan perceptibles, és comprensible que tinguem la sensació («sembla pronunciat») que, en la tira fònica, hi ha un seguit de «colps de veu» (o «impulsos», o «emissions»). En la terminologia, el DCVB canvia el *so* de 5 i 6 per *fonema* (4), terme que deu vindre de treballar el DGLC (2: consonant, 3: síl·laba; encara que, en 1: vocal, hi ha *so*).

Convé insistir que la concepció del DCVB (4) és molt diferent de la de Fabra (3). En compte d'entendre que els conceptes *vocal* i *consonant* serien independents de la síl·laba, Sanchis i Moll proposen que són els seus components i, per tant, *definint-los definim la síl·laba*. També hem de notar que, en la definició del DCVB, hi ha un buit: com hem de definir la vocal d'una síl·laba quan només té un fonema. Si el punt de vista és el contrast del grau de perceptibilitat, en el cas que només hi haja un fonema no podem fer cap contrast. Ens encararem a eixe problema en l'alternativa (§5).

Acabarem l'anàlisi del DCVB observant que la manera d'entendre els tres conceptes *síl·laba*, *vocal* i *consonant* (4) vacil·la en la definició que proposa per a les consonants (8) i desapareix en la caracterització de les vocals, definides articulatòriament (7):

7. vocal *adj.* 3. *f.* Cadascun dels sons del llenguatge que consisteixen en el so produït en la laringe per la vibració de les cordes vocals i que adquireix un timbre determinat segons la posició dels òrgans mòbils de la boca formant una caixa de ressonància relativament gran. (DCVB)

8. consonant *adj.* II. *f.* Fonema de menys ressonància que els vocàlics, el qual no pot constituir el nucli d'una síl·laba; la lletra que el representa. (DCVB)

La separació de la perceptibilitat porta el DCVB a una proposta articulatòria vaga («caixa de ressonància relativament gran», 7). En les consonants, canvia la *percepció* per la «ressonància».

Traguem conclusions. El DCVB partia del DGLC, però el modificava quan Moll i Sanchis pensaven que la proposta no era adequada, operació que feien prou sovint en els conceptes de la lingüística. Tenim davant una bona investigació pendent de fer: aportacions teòriques que el DCVB fa en relació amb el DGLC. En 4, la modificació és important, ja que passa de concebre les vocals i les consonants d'una manera articulatòria, asil·làbica i indelimitada a definir-les d'una manera relativa: pel grau de perceptibilitat que tenen els fonemes d'una síl·laba. En canvi, eixa concepció no s'aplica a les vocals (7). En les consonants, canvia la terminologia (de *percepció* a *ressonància*, 8).

3. DEFINICIONS MODERNES: GDLC I DIEC

El GDLC no ha incorporat les aportacions teòriques de Moll (1937), Sanchis (1950) i el DCVB. A més, definix la síl·laba com si fóra independent de les vocals i les consonants:

1. síl·laba *f.* LING Tradicionalment, element mínim d'articulació i la unitat natural que conforma els significants dels signes lingüístics. (GDLC)

La primera propietat («element mínim d'articulació») no pertany a la síl·laba (que és una construcció), sinó al fonema. Metodològicament, hi han dos redundàncies (tot «element» o «unitat» és indescomponible i, per tant, és «mínim»¹). Convé notar que la proposta de 1 atribueix a la tradició una concepció que no hem vist en el DGLC ni en el DCVB. De fet, eixa definició deu partir d'una innovació de Saussure («significant del signe lingüístic») i, en conseqüència, no pot ser tradicional. Ben mirat, en 1 hi ha un bon contrast: la síl·laba és un concepte fonètic, però en la definició no hi ha cap propietat fonètica (ni articulatòria ni auditiva).

Quant a les vocals (2), són un «element fonològic bàsic en l'articulació de la parla». Ara bé, la definició no diu quina propietat justifica la importància. La definició de 2 no expressa cap tret (ni articuladori ni acústic) i, per tant, deixa les vocals tan poc definides com les síl·labes:

---

¹ No he sabut interpretar quina finalitat té afegir l'adjectiu qualificatiu *natural* al nom *unitat*, ja que tota unitat d'una disciplina pareix que ha de ser «natural» (com a mínim en el sentit que no és *artificial* o *arbitrària*).

2. vocal *adj.* [...] || *f.* FON / Element fonològic bàsic en l'articulació de la parla. (GDLC)

3. consonant *adj.* [...] || *f.* FON / Fonema oposat a vocal pel comportament combinatori, per la realització i per les característiques acústiques. (GDLC)

Les consonants «s'oposen» a les vocals, ja que tenen diferències en «el comportament combinatori», en «la realització» i en «les característiques acústiques» (3). Això no obstant, la definició no esmenta cap diferència concreta, de manera que ens tornem a trobar davant d'una proposta pràcticament buida. Així, si les vocals i les consonants tenen un «comportament combinatori» diferent, hem de descriure quin és el de les vocals i quin és el de les consonants. En realitat, si els conceptes *vocal* i *consonant* estan «oposats» els haurem de definir plegats (i aplicant les mateixes propietats en les entrades *vocal* i *consonant*²).

Si contrastem les propostes del GDLC amb les del DGLC i les del DCVB, haurem de concloure que, d'unes definicions que tenen característiques articulatòries i auditives (i que en el cas del DCVB van molt ben orientades), hem passat a unes propostes sense característiques fonètiques, de tal manera que podem dir que són definicions buides. Per tant, estem davant d'un retrocés teòric. En la resta d'aquesta secció, trobarem més manifestacions d'eixe procés.

En les dos edicions del DIEC, hi han definicions diferents de la síl·laba. La de 1995 es fonamenta en les «pauses»: les síl·labes tindrien «un augment d'intensitat» entre pauses (4a). Les pauses són adequades per a caracteritzar una part de les construccions sintàctiques. En canvi, en les síl·labes d'una paraula hi ha una interrupció en l'eixida de l'aire quan el fonema és oclusiu (*to-ca-ta*); i, si la consonant no és oclusiva o africada, no hi ha interrupció (així, en *melassa* no n'hi ha). Pel que fa a la intensitat, és la característica que usem per a trobar les síl·labes tòniques i les àtones³:

4. síl·laba *f.* Propostes del DIEC de 1995 (a) i del 2007 (b)

- a) Unitat articulatòria que resulta de la segmentació de la cadena fònica a partir de l'augment d'intensitat sonora entre dues pauses.

² El terme *oposat* vol dir 'posat davant', valor que s'interpreta d'una manera diferent en la vida quotidiana i en la ciència. En la llengua del carrer, dos persones (o dos moviments) estan oposades quan estan enfrontades i, en conseqüència, són contràries o antagòniques. En canvi, en el món de la teoria no tenen sentit les nocions 'estar enfrontat' i 'ser antagònic'. Quan dos conceptes estan en oposició, és perquè formen un conjunt, és a dir, entre els dos formen un tot i, per tant, s'han de definir conjuntament. Dos conceptes en oposició *es complementen* (en una síl·laba, un fonema no pot ser consonant si no és més poc perceptible que un altre fonema de la mateixa síl·laba, la vocal).

³ La definició de (4a) és una reproducció literal de la proposta del DL.

- b) Unitat fonètica i fonològica bàsica constituïda per un nucli, que correspon a un so de sonicitat elevada, precedit i seguit opcionalment per un o més sons de sonicitat menor.

Potser per les limitacions descrites, l'edició del 2007 canvià la proposta (4b). Ara, la definició segueix el camí del DCVB: «sonicitat $\pm$ elevada» i opcionalitat de les consonants.

Passem a les vocals (5) i les consonants (6). Com la definició de la síl·laba de 1995 (4a) no conté cap propietat pertinent, la definició de les vocals i dels consonants ha de ser independent de la definició de la síl·laba. Ara, el DIEC segueix el camí de Fabra (la proposta és articulatòria), per bé que no té el grau de claror i de precisió de les definicions del lingüista barceloní. Les vocals (5a) estarien definides per la «sortida lliure de l'aire a l'exterior». Eixa expressió deu significar que no hi ha cap soroll, que sempre resulta d'una explosió o d'una fricció. Ara bé, si hem d'interpretar d'eixa manera l'expressió poc precisa «sortida lliure» hauria sigut preferible una caracterització positiva, tal com practicà Fabra (les vocals consten de sonoritat i de timbre, §2, 1). Al costat de l'articulació, les vocals tindrien una altra propietat («presència d'una estructura de formants», 5a). Deixant de banda que el DIEC no diu quina és eixa «estructura», la característica dita és *gràfica* més que «acústica», ja que els «formants» són uns senyals gràfics que traça l'espectrograf quan tradueix els sons humans a signes gràfics. A més, ens hauríem de preguntar si això és propi de la definició de les vocals. Els espectrogrames només mostren que diferents que són les vocals i una part de les consonants. Però diria que eixe tecnicisme ni és adequat en una definició general ni, sobretot, pot suplantar les propietats definitòries de les vocals i les consonants⁴. Quant a les consonants, la proposta de 1995 té la mateixa limitació que la del DGLC: si les consonants resulten de l'oclusió («obstrucció», 6a) i la fricció («constricció»), no seran consonants les nasals i les líquides; a més, si *constricció* no vol dir *fricció* sinó 'acostament', caldrà observar que, quan pronunciem el fonema *i* de *tir* o el fonema *e* de *tren*, també hi ha un acostament de la llengua al paladar:

5. vocal adj. [...] ||f. Propostes del DIEC de 1995 (a) i del 2007 (b)

- a) So que es caracteritza articulatòriament per la sortida lliure de l'aire a l'exterior, i acústicament per la presència d'una estructura de formants clarament definida.
- b) So que s'articula sense cap obstrucció o constricció de l'aire expirat.

⁴ Igual que la definició de *síl·laba* (4a), la proposta de *vocal* de 1995 (5a) està treta del DL.

6. consonant *adj.* [...] ||f. Propostes del DIEC de 1995 (a) i del 2007 (b)

- a) So produït pel pas de l'aire mitjançant una obstrucció o una constricció dels òrgans de fonació.
- b) So que s'articula amb una obstrucció o una constricció en algun punt del tracte vocal.

Mirem què passa en la segona edició del diccionari. Hem vist que, en el 2007, el DIEC va definir la síl·laba recorrent al grau de perceptibilitat («sonicitat», 4b), per bé que no esmenta els termes *vocal* i *consonant*. Eixa absència degué dificultar que la concepció de la síl·laba es traslladara a la definició de les vocals i les consonants. En les vocals (5b), desapareixen «els formants» gràfics i «la sortida lliure de l'aire» (5a). Però el resultat («so que s'articula sense cap obstrucció o constricció») millora poc perquè la proposta és purament negativa (expressa què no és una vocal, però no descriu en què consistix, com les articlem). Un principi metodològic és que les definicions han de ser positives. La proposta de les consonants (6b) només canvia en detalls secundaris la proposta de 1995 (6a), de tal manera que es manté el problema bàsic (la definició no és aplicable a les nasals ni a les líquides). En realitat, l'aparell teòric del DIEC (2007) no millora el del DGLC, ans al contrari, ja que allà on Fabra recorre a cinc conceptes (7a), el DIEC (2007) només n'usa dos:

7. Aparell teòric del DGLC (a) i del DIEC (b) per a definir *vocal* i *consonant*

- a) DGLC (1932): cinc conceptes (sonoritat, timbre; soroll, oclusió, fricció)
  - i) Vocals: sonoritat, timbre i absència de soroll
  - ii) Consonants: soroll («per oclusió o per fort estrenyiment»)
- b) DIEC (2007): dos conceptes («obstrucció i constricció»)
  - i) Vocals: no obstrucció i no constricció
  - ii) Consonants: obstrucció i constricció

Resumim. El DIEC (2007) suprimix una concepció inadequada de la síl·laba (un augment d'intensitat entre pauses, 4a) i incorpora la perceptibilitat dels components (4b). Tanmateix, no aplica la proposta de la síl·laba a la definició dels seus components (les vocals i les consonants), que definix d'una manera més vaga que el DGLC com a conseqüència d'un empobriment teòric (7).

La concepció del DIEC (2007) es deu basar en la *Gramàtica del català contemporani* (2002), ja que hi han moltes coincidències teòriques (com ara aplicar la perceptibilitat a la síl·laba i no als seus components, la vocal i les consonants). Això aconsella que mirem com estudia les nostres nocions eixa obra, ja que d'eixa manera incorporarem a l'anàlisi una gramàtica extensa i moderna.

La GCC no tracta les vocals, les consonants i les síl·labes en la mateixa part, sinó en dos capítols separats: en el capítol primer, *vocal* i *consonant* i, en el cinqué, *síl·laba*, conceptes que serien tots «unitats» (vegeu §3, 1 i 4):

8. Separació de *vocal* i *consonant* (cap. 1) i *síl·laba* (cap. 5): «Les categories segmentals de la cadena de la parla presentades aquí són les conegudes com a unitats segmentals menors: *vocals* i *consonants*. Més endavant es tractaran les unitats segmentals majors, començant per la síl·laba. (cap. 5). (GCC, 2002: 40)

Si la definició de la construcció sil·làbica i la dels seus components no són coses diferents, la separació dita ha de tindre efectes negatius. Així, és una anomalia metodològica usar en les argumentacions un concepte encara no estudiat i definit. En efecte, a pesar que el concepte *síl·laba* no es tracta fins al capítol cinqué, en els capítols anteriors apareix usat en les explicacions teòriques. Ací en tenim dos exemples, el segon dels quals correspon a la definició dels conceptes *hiat* i *diftong*:

9. Anomalia metodològica: usar en la teoria el concepte *síl·laba* abans de definir-lo

- a) El to té a veure amb la variació de l'altura musical de la veu en la pronúncia d'una síl·laba o d'una successió de síl·labes. (p. 44; cap. 1)
- b) Quan els segments vocàlics del català entren en contacte, sigui a l'interior d'un mot o a través d'una frontera de mot, és a dir, quan pertanyen al mateix mot o a mots diferents, s'observen resultats diversos, com el hiat, en què els segments vocàlics apareixen en síl·labes diferents; el diftong, en què algun d'aquests elements vocàlics no és nucli de síl·laba i, per tant, apareix en la mateixa síl·laba que un altre element vocàlic que sí que ocupa la posició de nucli. (p. 129; cap. 3)

Per una altra banda, la separació de la síl·laba i els seus components possibilita que les propietats usades per a definir els components (10) i la construcció (11) siguin qualitativament diferents:

- 10. Definició articulatòria dels components de la síl·laba. GCC (2002: cap. 1)
  - a) La naturalesa vocàlica d'un so, considerada aïlladament, es caracteritza per l'aproximació dels òrgans articuladoris, de manera que no es produeixi cap constricció que obstaculitzi el pas de l'aire pulmonar ni la ressonància pròpia del so, resultat de la configuració i la interrelació de les cavitats supragòtiques (faringia, nasal, oral i labial). (p. 40)

b) La naturalesa consonàntica dels sons d'una llengua com la catalana, considerats aïlladament, es caracteritza pel grau d'aproximació dels òrgans articuladoris de les cavitats supragòtiques, de manera que es barri totalment o parcialment –en general de forma perceptible– el flux d'aire provinent dels pulmons. (p. 53)

11. Definició perceptiva de la síl·laba. GCC (2002: cap. 5): «*La síl·laba com a unitat fonològica*. La síl·laba és una unitat estructural que aplega un o més sons successius organitzats a l'entorn d'un segment de màxima perceptibilitat que fa de nucli. Les síl·labes són constituents fonològics que proporcionen un primer nivell d'organització prosòdica de les seqüències fòniques.» (p. 197)

Pel que fa a la definició de les vocals, és com la del DIEC: negativa («so sense obstrucció ni constricció», 5b). En el contingut, hi han dos absències teòriques bàsiques. El manual afirma que en les vocals «s'aproximen els òrgans articuladoris» sense que hi haja una «constricció que obstaculitzi el pas de l'aire»; però els lectors no troben quina propietat comporta «la constricció» i «l'obstacle». Per una altra banda, no veuen tampoc quin límit separa les vocals de les consonants.

Si comparem eixa concepció de les vocals amb la de Fabra, deduirem que hem passat d'una dualitat precisa (sonoritat i absència de soroll, §2, 1-2) a una dualitat indelimitada («aproximació i no constricció», 10a), cosa que fa pensar en el tema dels retrocessos teòrics. Una panorama semblant hi ha en les consonants. La dualitat «explosió i fricció» està substituïda per «barrar totalment o parcialment el flux d'aire» (10b). Com adés, els lectors no troben quina és la característica que separa «l'aproximació» de les vocals de la «barrada (total o parcial)» de les consonants.

4. EXPOSICIÓ PANORÀMICA DE LES PROPIETATS TROBADES

Mirem quines són les característiques més importants que hem trobat en els diccionaris tradicionals. És molt corrent definir la síl·laba per mitjà de la vocal i les consonants, ja que eixos conceptes representen els components de la síl·laba. La concepció de les vocals i de les consonants és habitualment articulatòria. Com hem vist a través de Fabra, la caracterització és molt precisa: les vocals tindrien *veu* o sonoritat (§2, 1)⁵ i *timbre* (la modulació de la veu segons quina

⁵ El terme *veu* deu tindre molta importància en la història de la fonètica. Com ara, Moran (2004: 170) exposa la concepció del lingüista francès Nicolas Beauzée, que va publicar en 1767 una gramàtica influent (un gramàtic català del segle XIX, Ramon Martí d'Eixalà, encara el segueix). La visió de la síl·laba és la següent: té com a base la veu o vocal, que està modificada per les articulacions o consonants (Moran 2004: 179). És a dir, la tira fònica estaria formada per una successió de vocals, que estarien articulades (unides i alhora modificades) per les consonants, sons poc perceptibles que tindrien com a missió bàsica modificar els que realment sonen (els que constitueixen la «veu»).

sigui la forma del conducte bucal, §2, 1); per contra, el tret definitori de les consonants és el *soroll*, produït per una explosió o per una fricció (§2, 2).

Eixa proposta és simple i atractiva, però topa amb dos problemes. El primer és que la definició de les vocals també és aplicable a les consonants que no fan soroll i que, justament per això, han de ser sonores (les líquides i les nasals). A més, eixes consonants no serien consonants, ja que no satisfan la seua definició. El segon problema de la concepció articulatòria de Fabra és impossibilitar que, definint els components de la síl·laba, definim la construcció. Eixa absència fa aparèixer propostes intuïtives de la síl·laba (com a «colp de veu» o expressions similars, §2, 3). La concepció tradicional s'ha empobrit (sobretot en el GDLC i en la GCC, §3, 1-3 i 10-11).

Al costat del camí majoritari, hem trobat una proposta diferent en el DCVB. La primera propietat de la vocal i les consonants és auditiva: en una síl·laba, la vocal és el fonema més perceptible (§2, 4). Eixa definició és molt útil en el cas habitual (quan la síl·laba conté una pluralitat de fonemes). També té un altre avantatge, molt ben descrit en el DCVB i en Moll (1937: §14): com que els fonemes més poc perceptibles van al voltant del més perceptible, la síl·laba «sembla pronunciada amb una sola emissió de veu» (§2, 4 i 5). Hem passat de fonamentar la teoria en la intuïció («colp de veu») a justificar la intuïció amb la teoria. A més, ara satisfem un requisit previsible: definint els components de la síl·laba, caracteritzem la construcció.

La proposta del DCVB encara té un altre avantatge: permet entendre la dificultat amb què topen les definicions articulatòries. En efecte, per a definir la vocal i les consonants no hem de buscar una propietat aïllada i absoluta (al marge de la síl·laba concreta en què es troben), sinó una propietat relativa a la síl·laba de què formen part. En els darrers anys, ha començat a avançar la concepció de Moll i de Sanchis Guarnier (GCC, 2002; ací, §3, 11; DIEC, 2007; ací, §3, 4b), per bé que la variació de la caracterització de la síl·laba no ha fet canviar la definició de les vocals i les consonants. La limitació més important del camí del DCVB és saber com hem de definir la vocal quan no va amb consonants. Una de les coses que farem en l'alternativa, és intentar solucionar eixe problema.

5. ALTERNATIVA. COMPLECIÓ DE LES PROPOSTES DEL DCVB I DEL DGLC

En aquesta secció, articularem els fets positius que hem trobat en l'anàlisi. En concret, conjuminarem les dos concepcions (l'articulatòria i l'auditiva). L'auditiva serà la fonamental; però l'articulatòria ens serà útil per a deduir propietats secundàries. A fi de seguir un camí més clar, el desplegament serà relativament metòdic.

Quan parlem, no diem els fonemes l'u al costat de l'altre en qualsevol orde, sinó que els estructurem respectant condicions, les més bàsiques de les quals estan lligades a la *síl·laba*. En eixa construcció fonològica, hi ha un fonema necessari, dit *vocal* o *nucli síl·làbic*. És el més perceptible de la síl·laba per la conjunció de la vibració de les cordes vocals (anomenada *veu* o *sonoritat*) i la grandària de la caixa de ressonància que forma la boca. La caixa de ressonància modula la sonoritat, procés anomenat *timbre*. Com més gran és la caixa, més perceptible és la vocal. Mirem com ho exposa el lingüista menorquí:

1. En la pronúncia de les vocals, la boca forma una caixa de ressonància relativament gran, i per consegüent el so resulta de gran perceptibilitat i és capaç de servir de nucli a la síl·laba. En canvi, les consonants són pronunciades amb una caixa de ressonància relativament petita, resulten poc perceptibles i per això van adherides i subordinades a les vocals en la formació de les síl·labes. (Moll 1937: §6)

La grandària del conducte de la boca depén del grau d'obertura de la boca i de la presència d'un obstacle, que fem amb la llengua i amb els llavis. Així, si comparem les dos vocals de *pa-ís*, notarem fàcilment que la boca està prou més oberta quan diem la *a*, en conseqüència, el fonema *a* és més perceptible que el fonema *i*⁶. L'obertura de la boca va acompanyada de la posició de la llengua. En l'obertura màxima (el fonema *a*), la llengua està plana; en canvi, quan pronunciem la *i* tanquem una miqueta la boca i elevem la llengua cap a la part anterior del paladar, cosa que també reduïx la grandària del conducte bucal. Si ara observem com actuem quan diem la segona síl·laba de *pa-ís*, comprovarem que, quan passem de la *i* a la *s*, la boca es tanca més alhora que la llengua s'acosta cap a les genives. Semblantment, si contrastem els tres fonemes de la segona síl·laba de *ca-duf* percebrem que passem del tancament complet (*d*) a una certa obertura (*u*), que esdevé molt reduïda quan pronunciem el fonema *f*.

Hi han obstacles que només aprofiten per a modular la sonoritat de les cordes vocals, com ara quan avancem la llengua per a dir la *i*; o quan la llengua toca les genives i l'aire ix pels costats (fonema *l*); o quan tanquem els llavis i l'aire ix pel nas (fonema *m*). En canvi, uns altres obstacles tenen efecte per ells mateixos, anomenat *soroll*. Així, si tanquem la boca amb els llavis, acumulem aire en la boca i separem els llavis es produïx una explosió com a conseqüència

---

⁶ Des del punt de vista auditiu, el fonema *i* és agut, en contrast amb *u*, que és greu. En els fonemes aguts, les cordes vocals vibren més de pressa, procés que va acompanyat de més intensitat articulatòria. Tant el grau d'agudeses com el grau d'intensitat augmenten la perceptibilitat dels fonemes. Ací, no tindrem en compte eixos dos factors.

d'alliberar l'aire comprimit (fonema *p*). També fem un soroll quan acostem tant la llengua a alguna part de boca, que l'expiració d'aire produïx una fricció (com ara quan diem el fonema *s*); un procés semblant s'esdevé si acostem les dents superiors al llavi inferior (el fonema *f*). En quart lloc, tenim els fonemes africats, en els quals tanquem el conducte de la boca en alguna part i, tot seguit, hi ha una fricció no prolongable (el tercer fonema de *vaig*). Quan en l'articulació d'un fonema fem un soroll, no necessiten que les cordes vocals vibren (fonemes oclusius, fricatiu i africats; com ara *p*, enfront del fonema sonor corresponent, *b*). Per contra, si l'obstacle no fa soroll el fonema ha de ser sonor (els nasals i els líquids, com ara *m*, *l* i *r*).

Mirem si, amb la teoria exposada, podem caracteritzar la vocal d'aquelles síl·labes en què només hi ha un fonema, cosa que impossibilita el contrast (*a-la*, *o-na*). Per a assolir eixe objectiu, hem de fer una operació molt simple: recordar les propietats bàsiques de les vocals i les consonants:

2. Propietats fonamentals de la vocal i de les consonants

- a) Són els components de la síl·laba
- b) La vocal és el fonema més perceptible dels que hi han en una síl·laba
- c) La vocal és obligatòria i, les consonants, són opcionals

En efecte, la tercera propietat aclaria l'enigma de *ve-í*: quan el receptor sent una síl·laba en què només hi ha un fonema, sap que és una vocal perquè és el constituent necessari de la síl·laba. Cal dir que, quan hi ha en joc una síl·laba tònica, als parlants de cultura mitjana els costa poc deduir quantes síl·labes diu. Així, és fàcil ser conscient de la diferència que hi ha entre *pa beneit* (tres síl·labes, *be-ne-ít*) i *ser un beneit* (ara, en pronunciem dos, *be-neit*).

Recapitem per a seguir aprofundint. El concepte *vocal* és relatiu a la síl·laba (és el fonema més perceptible d'una síl·laba). La majoria de síl·labes tenen una consonant (*pi*) o diverses (*port*), com a màxim dos davant de la vocal (*blat*) i tres després (*troncs*). Però alguna síl·laba no té cap consonant. Com que en eixe cas secundari el receptor no pot aplicar el contrast (segona propietat, 2b), recorre a la tercera propietat (la vocal és imprescindible en tota síl·laba, 2c).

A més de resoldre el problema de les síl·labes formades per un fonema, el camí per on avancem també és útil per a justificar una propietat important dels fonemes: no tots són igual de vocàlics (o igual de consonàntics). Com va observar implícitament Moll («unes consonants sonen més fort que les altres», §2, 5), el contrast perceptiu entre una vocal i una consonant pot ser molt gran i molt xicotet. Mirem quines conseqüències té eixe fet sobre el conjunt dels fonemes. Com que el fonema *a* és el més perceptible, podríem dir que,

considerant els fonemes d'u en u, el so *a* és el més vocàlic que hi ha. Els fonemes més oposats al so *a* seran els que tindran les propietats contràries: aquells en què el conducte bucal es tanca del tot, hi ha soroll i no vibren les cordes vocals. Eixes propietats només les satisfan els fonemes oclusius sords (*p*, *t*, *c*). Per tant, si considerem els fonemes aïllats eixos seran els més consonàntics:

3. Distribució dels fonemes d'una llengua: entre dos extrems

- a) Fonema més vocàlic: *a*.
- b) Fonemes més consonàntics: *p*, *t*, *k*

De fet, els tres fonemes oclusius sords són tan poc perceptibles, que en el cas que algú els pronuncie sense cap vocal no els sentirem si no acostem l'orella als seus llavis; en canvi, si articulem eixos fonemes amb una vocal (com ara *pa*, o *pi*), ho percebrà qualsevol persona que es trobe a uns quants metres de nosaltres. El fet que la vocal siga el fonema més perceptible d'una síl·laba justifica el nom que tenen. La paraula *vocal* ve del verb llatí *vocare*, que significa 'cridar', no debades les vocals *criden* per elles mateixes. També podem justificar el terme *consonant*. L'explicació es troba en el grau tan baix de perceptibilitat que poden arribar a tindre: les *con-sonants* són fonemes que necessiten companyia (*con-*) per a *sonar* i ser percebuts⁷.

Si desenvolupem ara la propietat apuntada en 3 (distribuir els fonemes entre els dos extrems), trobarem que hi ha una gradació entre les vocals i les consonants. En les vocals (4a), començarem per la *a*, seguiran per les que tenen una obertura mitjana (4a.ii) i acabarem en dos vocals pròximes a les consonants, siguen palatals (vocal *i*) o siguen velars (vocal *u*, 4a.iii):

4. Gradació entre les vocals més vocàliques i les consonants més consonàntiques

- a) Fonemes vocàlics
  - i) Fonema més vocàlic: *a*
  - ii) Fonemes vocàlics oberts (*è*, *ò*, *é*, *ó*)
  - iii) Fonemes vocàlics poc oberts i amb timbre palatal (*i*) o velar (*u*)
- b) Fonemes consonàntics sense soroll
  - i) Sense tancament del conducte bucal (líquids, *l*, *r*...)
  - ii) Amb tancament del conducte bucal (nasals, *m*...)
- c) Fonemes consonàntics fonamentats en el soroll
  - i) Fricatius (*s*, *f*...)
  - ii) Africats (el tercer de *dotze*)
  - iii) Oclusius: sords (*p*, *t*, *c*) i sonors (*b*, *d*, *g*)

⁷ Les consonants oclusives sordes també justifiquen el valor que tenia la paraula *síl·laba* en grec: *agafat amb*, *agafat alhora* (GDLC). En definitiva, *no separable*.

Passem a les consonants. Ara, recorrerem el camí invers: anirem de les més consonàntiques cap a les més poc consonàntiques. Són més consonàntiques les que tenen soroll (4c); i, en eixe grup, les oclusives sordes (4c.iii); les africades (4c.ii) estan entre les fricatives (4c.i) i les oclusives perquè són sons fricatiu que tenen propietats dels oclusius (són momentanis o no prolongables com a conseqüència del moment de silenci que genera el tancament del conducte bucal). Finalment, tenim les consonants en què l'obstacle no genera cap soroll (4b). Són més consonàntiques aquelles en què tanquem del tot el conducte bucal i l'aire ix pel nas (4b.ii); i estan molt acostats a les vocals aquells fonemes sense soroll en què no tanquem el conducte del tot (/l/) o el tancament és tan breu, que no produïx ni una oclusió ni una fricció (/r/).

La distribució entre dos extrems de perceptibilitat explica una altra propietat: el fet que algun fonema pot funcionar en unes síl·labes com a vocal i, en unes altres, com a consonant. Vegem-ho a poc a poc. La majoria dels fonemes només funcionen com a vocals o com a consonants. Però el fet que el contrast perceptiu entre els fonemes d'una síl·laba pugui ser molt gran (com ara en *pa*) i molt xicotet (com ara en la segona síl·laba de *Paül*) explica la propietat dita. En concret, hi han llengües en què els fonemes vocàlics que estan més acostats a les consonants (la *i* i la *u*) i els fonemes consonàntics més pròxims a les vocals (els líquids) poden actuar com a allò que no són habitualment (i bàsicament). Així, en *veí* hi han dos síl·labes (*ve* + *i*) i, com la vocal és imprescindible, el fonema *i* serà vocal. En canvi, en *mai* només hi ha una síl·laba; com que és més perceptible el fonema més obert, el fonema *a* serà la vocal de *mai* i, correlativament, el fonema *i* serà una de les dos consonants. Semblantment, en *peu* hi ha una síl·laba *i*, per tant, només hi ha una vocal, que és el fonema més obert (la *e* oberta); en conseqüència, la *u* és una de les dos consonants de *peu*; per contra, en *peüc* hi han dos síl·labes, cosa que comporta que, ara, el fonema *u* és vocal. Ací tenim uns quants exemples del funcionament consonàntic de *i* i *u*:

5. Fonemes vocàlics que, secundàriament, poden actuar com a consonants

- a) Fonema *u*: *cau-re*, *peu*, *meu*, *viu*, *mou*, *sou*; *qua-tre*, *quo-ta*, *hui*
- b) Fonema *i*: *ai-re*, *Al-coi*, *Foix*, *brui-xa*; *hiat*, *iot*, *hie-na*, *Iu-goslàvia*

Quan apareixen els fonemes *u* i *i* en una mateixa síl·laba (*viu*, *bruixa* en valencià i en català occidental), el que funciona com a nucli sil·làbic és una miqueta més obert que l'altre. De fet, a més de percebre clarament la diferència que hi ha entre pronunciar *úi* (*bruixa*) i *uí* (la pronúncia valenciana de la paraula *hui*), quan diem *uí* la boca fa un moviment d'obertura (va d'una posició més tancada, *u*, a una més oberta, *i*); per tant, podem deduir que, en eixa síl·laba,

el fonema *i* és més obert que *u*. Inversament, si diem el crit de dolor *úii*, la boca es tanca (va d'una posició més oberta, *u*, a una més tancada, *i*), cosa que indica que, ara, el fonema *i* és més tancat que *u*. Complementàriament amb els fonemes *i* i *u*, els líquids funcionen com a consonants i, secundàriament, hi han llengües en què també poden actuar com a vocals, com ara les esclaves.

El fet que hi hagen fonemes vocàlics que puguin funcionar secundàriament com a consonants (i viceversa) es deu relacionar amb una propietat que ja hem vist: si prescindim del grau de perceptibilitat i ens limitem a les propietats articulatòries, no n'hi ha cap que delimiti les vocals i les consonants, de tal manera que la definició articulatòria de les vocals (sonoritat i timbre) també és aplicable a una part de les consonants. Per una altra banda, l'acostament progressiu que hi ha entre les vocals i les consonants (4) deu ajudar a explicar alguna evolució fonètica, com ara que el fonema *l* (que té una ressonància velar en una part de les llengües) pot passar a *u* en mallorquí i en provençal (*alba* > *aub*). Inversament, el fonema *i* pot tornar-se una consonant palatal (*roi* > *roig*); o un so alveolar sonor pot tornar-se el fonema *i* (*masnada* > *mainada*).

Quant a la terminologia, el fet que els fonemes habitualment només funcionen com a vocals o com a consonants justifica les expressions «la vocal *a*, la consonant *em*». Però hem d'anar a espai en aquells dos casos en què funcionen bàsicament com a vocals i admeten secundàriament el funcionament consonàntic. Des del punt de vista de la normativa, la desconsideració d'eixa propietat ha tingut un efecte negatiu. Si afirmem que el fonema *u* és una vocal i que s'accentuen les paraules agudes acabades en vocal, resulta que *aneu* és aguda i s'acaba en vocal, però no porta accent. En canvi, el camí que hem seguit és molt més aplicable a la realitat i, en particular, no complica innecessàriament l'accentuació: *aneu* és una paraula aguda de dos síl·labes (*a-neu*); però no s'acaba en vocal, sinó en una *u* consonàntica, perquè la vocal de la segona síl·laba de *aneu* és la *e*. Per tant, és regular que eixa paraula no porte accent. En el cas del castellà, la mala comprensió dels conceptes *vocal* i *consonant* ha tingut efectes negatius en les mateixes normes, com ara accentuar *papagái* o *sabéis* (contra *Paraguay* o *virrey*), cosa que els parlants no comprenen (amb tota la raó del món). Però deixem eixa qüestió, que es mereix un article propi.

6. UNA PROPOSTA PER ALS DICCIONARIS

Acabarem amb propostes per a diccionaris. Tant com he pogut, he intentat que siguin comprensibles en elles mateixes (sobretot sense haver de consultar què és una vocal o què és una consonant):

- 6. síl·laba f.** 1. Construcció fonològica bàsica. Ordena i estructura els fonemes a fi de poder expressar les paraules. Conté un nucli (anomenat *vocal*) i,

habitualment, consonants (com a màxim, dos davant de la vocal i tres darrere); quan en una síl·laba hi ha més d'un fonema, la vocal és el fonema més perceptible i, tots els altres, són consonants. La perceptibilitat alta justifica que la vocal siga obligatòria. Les consonants són opcionals perquè, des del punt de vista perceptiu, modifiquen la percepció de la vocal, cosa que justifica la impressió de conjunt o «colp de veu». Exemples: *a, pi, os, nas, gra, arc, groc, pont, forns, troncs*.

En informar que la síl·laba és una construcció, apareix per a què ens aprofita en la comunicació. En tercer lloc, hi ha la caracterització dels constituents, la qual justifica l'obligatorietat i la unitat de la vocal i la pluralitat i l'opcionalitat de les consonants. Tot plegat, en 6 hem definit tres conceptes conjuntament (*síl·laba, vocal i consonant*). Eixa actuació és una conseqüència de dos propietats. En primer lloc, de la relativitat i la interdependència de l'oposició *vocal i consonant* (un fonema d'una síl·laba és vocal o bé quan en la síl·laba no hi ha cap altre fonema, o bé quan el contrastem amb els altres fonemes de la síl·laba i és el més perceptible). En segon lloc, en 6 hem definit tres conceptes perquè definir una construcció fonològica (la síl·laba) és igual que definir els seus components.

Com que un diccionari ha de contindre totes les paraules d'una llengua, hem d'incorporar els termes *vocal i consonant*. En la definició, ha d'aparèixer el concepte *síl·laba* per la relativitat d'eixes nocions. Per una altra banda, convé informar als lectors sobre l'articulació de les vocals i de les consonants, però explicitant l'absència de delimitació que genera eixe punt de vista (8):

7. vocal *f.* El fonema més perceptible d'una síl·laba, de la qual és el nucli. En la pronúncia, vibren les cordes vocals i modulem el so (o veu) amb l'obertura de la boca, la posició de la llengua i la forma dels llavis (timbre).

8. consonant *f.* Fonema d'una síl·laba no tan perceptible com el nucli o vocal. Les consonants són opcionals, ja que es limiten a modificar la percepció de la vocal. En la pronúncia, hi ha un obstacle articuladori (un tancament del conducte bucal, total o parcial), que produïx sovint un soroll (una explosió o una fricció, com ara en *p i s*). També hi han consonants sense soroll (les nasals, les laterals i les vibrants, més la *i* i la *u* quan funcionen com a consonants), les quals resulten de modular amb la ressonància bucal la vibració de les cordes vocals.

La definició de les consonants explicita dos característiques complementàries: el soroll no és una propietat aplicable a totes les consonants; correlativament, les consonants sense soroll tenen propietats articulatòries pròximes a les de les vocals.

7. CONCLUSIONS

Els conceptes que hem estudiat són un bon exemple de l'afirmació que, a pesar que les gramàtiques tradicionals solen tindre moltes limitacions, si les estudiem i les conjunim bé podem solucionar problemes teòrics importants. Així, cal fer una definició de les vocals i de les consonants que només siga aplicable als fonemes que afirmem que són vocals i que són consonants. També cal argumentar si hem de definir les vocals i les consonants d'una manera perceptiva o articulatòria. En tercer lloc, hem de decidir si la síl·laba és definible prescindint dels seus components. El treball fet ací convida a estudiar obres del castellà o del francès, de l'italià o de l'anglès, perquè les concepcions de Fabra i de Moll i Sanchis Guarner també han d'aparèixer en lingüistes d'unes altres llengües.

Deduint factors teòrics del DGLC i del DCVB, hem vist que les aportacions del DCVB no havien passat a uns altres diccionaris, potser perquè el DCVB solem mirar-lo com si només tinguera mèrits empírics. En canvi, sobta més que la concepció articulatòria de Fabra s'haja empobrit notablement en el DIEC (§3, 7). La veritat és que al llarg de l'article hem topat diverses voltes amb retrocessos teòrics. Ací, opinaré que això no és un fet aïllat, sinó una característica retrobable en més conceptes, probablement per la poca consideració que moltes teories lingüístiques del segle XX han tingut de la tradició europea.

En el camí que hem seguit, també és destacable que una proposta poc satisfactòria pot ser útil per a explicar propietats secundàries del concepte estudiat. Analitzant el DGLC (§2, 1-3), hem deduït que la concepció exposada de les vocals i de les consonants no era adequada perquè la definició de les vocals (sonoritat i timbre) també és aplicable a una part de les consonants (les líquides i les nasals); correlativament, la definició de les consonants (oclusió o fricció) no abasta totes les consonants. A causa d'eixa inadequació, hem buscat el nord teòric en la proposta del DCVB. Ara bé, eixa situació no ha fet que prescindim de la concepció articulatòria. Com que el grau de perceptibilitat absoluta dels fonemes varia molt, ens ha vingut molt bé la proposta articulatòria per a mostrar que hi ha una escala en els fonemes, de tal manera que van des d'una perceptibilitat màxima (la *a*) fins a una perceptibilitat mínima (els fonemes oclusius sords).

Eixe resultat implica que els conceptes *vocal* i *consonant* són doblement relatius: sintagmàticament (per comparació als altres fonemes de la seua síl·laba) i paradigmàticament (per les característiques articulatòries i auditives de cada fonema). Eixe marc teòric ens ha vingut bé per a justificar que hi han uns fonemes concrets que, encara que actuen habitualment com a vocals (*pi*),

també funcionar com a consonants (*aire*). Això enllaça amb conceptes que ja s'han quedat fora de l'objecte d'estudi (*semivocal*, *semiconsonant*, *diptong* i *hiat*), encara que la teoria exposada en l'alternativa (§5) comporta deduccions fàcils.

Per una altra banda, també hem apuntat que el camí seguit permet simplificar la justificació d'accents (per què *aneu* no porta accent), així com sospitar que hi han regles dubtoses (com ara les que porten a la dualitat del castellà *papagái* i *Paraguay*).

BIBLIOGRAFIA

- Beauzée, N. (1767): *Grammaire Générale ou exposition raisonnée des éléments nécessaires du langage pour servir de fondement à l'étude de toutes les langues*.
- DCVB = A.M. Alcover i F.B. Moll (1926-1968): *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Palma de Mallorca: Ed. Moll, 10 vol.
- DGLC = P. Fabra (1932): *Diccionari General de la Llengua Catalana*. Barcelona: Edhasa.
- DIEC = *Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans* (1995): *Diccionari de la Llengua Catalana*. Barcelona / Palma / València: Edicions 62. Segona edició, 2007.
- DL = *Diccionari de lingüística* (1992). Termcat, Centre de Terminologia. Barcelona.
- GCC = *Gramàtica del Català Contemporani* (2002): dirigida per J. Solà *et alii*. Barcelona: Empúries. 3 vol.
- GDLC = *Gran Diccionari de la Llengua Catalana* (1998). Barcelona: Enciclopèdia Catalana.
- Moll, F. de B. (1937): *Rudiments de gramàtica preceptiva per ús dels escriptors baleàrics*. Palma de Mallorca: Les Illes d'Or.
- Moll, F. de B. (1968): *Gramàtica catalana referida especialment a les Illes Balears*. Palma de Mallorca: Ed. F.B. Moll.
- Moran i Ocerinjauregui, J. (2004): *Estudis d'història de la llengua catalana*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Sanchis Guarner, M. (1950): *Gramàtica valenciana*. València: Torre.
- Saragossà, A. (2003): *Gramàtica valenciana raonada i popular. Els fonaments*. Gandia: CEIC Alfons el Vell. Cite per la segona edició (revisada i augmentada), València: Tabarca Llibres, 2005.
- Saragossà, A. (2009): «Els sis conceptes bàsics de la fonètica en quatre diccionaris (DGLC, DCVB, GDLC i DIEC)», *Llengua & Literatura* 20, p. 257-298.